

עגונות.

(מעשה רב מאה"ק ת"ו).

א.

מוכא ככה בים: „חוט של חן הולך ונמשך במעשיהם של ישראל, והקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו יושב ואורג הימנו יריעות יריעות — מלית יקרה שכלה חן וחסד, לכנסת ישראל שתתעמף בה לשעת שמחה וחדוה של מצוה, ולפיכך יש שהיא מזהירה בזיו יפיה גם בשבת ויום טוב אלו של גליות, כמו בנעוריה בית אביה, במקדש מלך ועיר מלוכה. ובשעה זו, כשהוא יתברך, רואה שלא נתנולה חלילה ולא נגעלה גם בארץ אויביה, הריהו מנענע לה, כביכול, בראשו ומקלסה: „הנך יפה רעיתו, הנך יפה" . . . והו סוד הגדולה והעז והרוממות ואהבת דודים שמרגיש בשעה זו כל אדם וכל אשה וכל תינוק מישראל.

אך יש שאיזה מכשול, ר"ל, מתרגש ונא ומפסיק חוט בהוך היריעה, נפגמה המלית ורוחות רעות מנשבות וחודרות לתוכה ועושים אותה קרעים קרעים, ומיד רגש של כושה גדולה תוקף את כלם „וידעו כי ערומים הם" . . . נשבת שבתם, חגם — חנא ואפר להם תחת פאר, ותועה היא כנסת ישראל ביגונה ומיללת: „הכוני פצעוני, נשאו רדידי מעלי" דודה חמק עבר והיא מבקשת אותו, מנהמת ואומרת „אם תמצאו את דודי מה תגידו לו? שחולת אהבה אני . . .". וחולי זה של אהבה אינו סביאה אלא לידי מרה שחורה ומנול אותה על הכל כאשה מופקרת, ר"ל . . . עד אשר יערה עלינו רוח ממרום לחזיר ולסגל מעשים טובים שתפארת הם לעושיהם, ומסתיחים שוב אותו חוט של חן וחסד לפני המקום.

ולדבר זה נתכון המחבר בספור המעשה שלהלן: מעשה רב ונורא מאה"ק, מעשיר מופלג אחד, כבוד הקצין ר' אחיעזר, שנתן את לבו לעלות מן הגולה לעיה"ק ירושלים ת"ו, לתקן שם תקנות גדולות בתוך הקהלה, להרים קרן עמו שיהפרינסו בכבוד, להגדיל תורה ולהאדירה בישראל ולהתקין קצת את הפרודור סחרבנו עד שנזכה ויהיה למרקלין כשיחזיר הקדוש ב"ה שכינתו לציון במהרה בימינו.

זכרה לו אלקים למזכה, לשר ונדיב זה, מה שעשה עם אחיו בני עמו היושבים לפני ה' בארצות החיים, אעפ"י שלא עלתה לו בידו!

בנים זכרים לא היו לו לר' אחיעזר, אבל שבע כיום הלל את שמו יתברך על בת יחירה זו שניתנה לו. את יחידתו זו שמר כאישון בת עינו. והיה מעמיד לה נערות משרתות ושפחות כדי לשמשה וכל הגה היוצא מפיה מיד יעשה לה כיד המלך. ואמנם ראויה היתה בת זו לכל הכבוד הזה, שכן כל המעלות הטובות קברו להן בה יחד. וזו פניה כבת מלכים, צדקת ישרה כאחת מהאמהות, קול דבורה בנחת — כנור דוד, וכל

הליכותיה בכבוד ובצניעות. צנועה היתה וכל כבודה פנימה, כחררי חדרים, ורק היוצאים ונכנסים בחצרו של השר היו פוגשים איתה לפעמים בשעה הערב שמש, בצאתה לשוח בגינת הביתן שלה. שם בין עצי בשמים ומטעי שושנים היתה מהלכת בת נדיב זו ועדת יונים מנפנפות סביבה כדמדומי חמה, הוגות לה חבה בנהימתן, וסוככות עליה בכנפיהן ככרובי זהב שעל ארון הקדש.

וכשהגיע עתה עת דודים, שלח אביה שליחים הרבה בכל תפוצות ישראל לחזור אחרי „בחור כהלכה” תכשיט שאין דוגמתו בעולם. וכאן קמרג השמן, ולא לחנם התחילו הכל מרננים אחריו, שבייש זה כל בתי המדרשות והישיבות שכאה”ק ושלה לבקש חתן לבתו מבני הגולה דוקא, שבחו”ל . . . אך מי יאמר לו לשר וגדול שכמותו, מה תעשה? התחילו הכל מצפים לזיווג שזומין הקב”ה לחמדה גנוזה זו, לבת היחירה המפוארה, בת ירושלים המהוללה, ומחכים גם לצדקה גדולה ותיקון גדול שיהא ודאי נעשה בעיה”ק עם חתונתה של זו, ביום שמחת לבו של אותו חסיד ונדיב ר’ אחיעזר הי”ו.

והנה לאחרי כמה חדשים נתקבלה אגרת מאת השלוחים וכתוב בה לאמור: „הננו מן המודיעים ברנה, שבעז”ה מצאנו בפולין המדינה, כלי מפואר, יפה פרי תואר וכו’, תורתו בתוך מעיו, עולה על כל רעיו, וכו’, ועקב חסידות יחוס וענוה, חכמות חצבה עמודיה שבעה וכו’, בחור כהלכה, לשיר ושבחה, גאוני הדור אצלו עליו מהודם, ולדבק מוכ אמרו בכל נפשם ומאדם וכו’ וכו’.”

ראה הקצין שעלתה לו מחשבתו בכי טוב, אמר נדיב בלבו: עכשיו ראוי שהחתן דנן יורה בישיבה רבתי בעיה”ק ירושלים ת”ו ומכל העולם ינהרו אליו תלמידים לשמוע תורה ומסורה מציון. מה עשה? שלח וקבץ כל מיני אומנים גדולים ובנה פלמרין נאים, סד אותם וציירם וכיירם והביא כמה וכמה קרונות מלאים ספרים יקרים לא יחסר כל בהם ללמודי ה’. יחד גם מקדש-מעט לתפלה וקִשְׁט אותו בכל מיני פאר וקרא לסופרי סת”ם כשרים שיכתבו ספרי-תורה, ולצורפים — לעשות תכשיטין לספרים. וכל זה למה? בכדי שתהא תפלתו של אותו חכם סמוכה למשנתו ובמקום שכדאי לו שיאמר שם: „זה אלי ואנוהו.”

ויותר מה שנתן הקצין את דעתו לשכלל ולפאר את בית ה’ בכל מיני קשומים נאים, שם את לבו אל ארון הקדש שיהא מצוין ביפיו, מין מעשה מפואר שכל „עין לא ראתה.”

התחיל מחזיר בשביל זה אחרי אומן משובח ולא מצא.

ראה בין האומנים שאחד מהם מתכשר מאד במלאכת-מחשבת, בן-אורי שמו. אדם זה שתקן היה וצנוע סמכעו, בעל מלאכה פשוט לכאורה, אבל איזו רוח יתרה היתה נשקפת מעיניו המסתכלות כמו מתוך חלום. ותלתלים שחורות לו בכנף העורב שאינו מסלסלם כלל והרי הן פרועות עליו, כאלו פרש ראשו כנפים ורוצה לעוף למעלה למעלה, אף אצבעותיו ארוכות הן ומישרות מעשה ידי אמן. ויושב הוא אדם

תמוה זה ועוסק במעשי צעצועים שלו בשתיקה, כאלו כל עיקר מלאכתו נעשה פנימה לו... ראהו ר' אחיעזר ועמד עליו ובחר בו למסור לו את עבודת ארון הקדש.

ב.

לקח ר' אחיעזר את בן-אורי זה וייחד לו מקום בתוך ביתו בדיומא התחתונה. התחיל בן-אורי מכין את עצמו למלאכה, וכמו רוח אחרת קפצה עליו שם בחדר המיוחד לו. איזו רוח של שמחה ורננה התחילה מפעמתו, כמי שמצפה לגלוי אליהו. לכאורה תיבת עץ פשוטה העמיד זה לפניו, ומה לו שהוא עומד לפניו ומסתכל בה כל היום? מסתכל הוא ומנגן לו עם זה בחשאי איזו ניגון וכאלו הוא רואה בתיבתו חזות הכל... התחיל מתקן לו כלים וסממנים למלאכתו והרננה אינה פוסקת מפיו. התחיל במלאכה גופה — והשירה שלו הולכת ומתעלה מיום ליום עד שהיה לה מין כח-מושך משונה... שמעה אותה דינה, בתו יחידתו של הקצין-ונתדבקה נשמתה בנגינה זו. אל החלון נצבה דינה היפהפיה מרכינה ראש ומזה און שתהא סופגת כל קול והברה העולה מלמטה. ולכה נמשך ונמשך כמו ע"י כשפים, ר"ל...

התחילה דינה יורדת אליו לראות גם במעשיו של האומן ולהסתכל בהם, ונערותיה מלוות אותה לשם. שומעת היא בזמירתו ונפשה אליו תכלה... ואף הוא כאלו הוא מתכון להמשיך אותה בנגינתו יותר ויותר, שתהא עומדת כאן עוד ועוד ולא תפרד מעליו לעולם... ושניהם לכם ירא וחרד ונהנה כאחד, כמי שעומד בנגד אורה של הדליקה-וקשה עליהם הפרידה. אבל לסוף התפרד הוא ממנה

לא שהרהר זה בתשובה וראה שבתולה זו אינה מזומנת בשבילו ואינה עומדת להכנס עמו לחופה. אלא עבודה זו, עבודת הקדש, זוהי שהצילה אותו מהרהורי עבירה ומלתור אחרו לבבו; כי מכיון שהתחיל מתעסק במלאכתו נעשתה המלאכה עצמה יקרה לו מכל, והשקיע בה כל נשמתו ונעשו לבו ומחשבתו ונגינתו נתונים נתונים כלם כאחד רק לארון הקדש, ביום ובלילה.

כל חיי רוחו נצטמצמו ונכנסו בארון זה, שהיה נראה לו בשמים ממעל ובארץ מתחת ואין לו עוד מלכדו בעולם כלל...

לאט לאט פסקו גם זמירותיו מפייהו. הן התחילו עוברות במעשה-ידין עד שנתמלא מהן הארון ונעשה מין פרק שירה לעצמו...

ובן-אורי הולך ומיפהו עוד, הולך ומשביח אותו. צר צורות על גבי כתליו ומטיל בהן נשמת חיים. אריות ונמרים אלו שאוחזים בארון הקדש כמעט שפיהם מלא רנה לתנות גדולתו של הקדוש ב"ה. ונשרים הללו, שכנפיהם פרושות למעלה, כאלו רוצים הם לעוף מכאן הרחק הרחק, להתרומם עד לכסא הכבוד וחיות הקדש שלמעלה. — אך מכיון שהם שומעים צלצול פעמוני הזהב שעל הכפרת, בשעת פתיחת הארון, הם נשארם במקומם והרי הם תלויים ועומדים בין שמים וארץ ואינם זזים משם לעולם...

עוד יום עוד יום ויגמור את מלאכתו מלאכת קדש משוכללה.

וגדולי ירושלים מזמינים את עצמם ליום טוב לחנכת ארון הקדש, כשיכניסוהו אל בית ה' אשר כוננו ידי הקצין המרום לכבוד ולתפארה — ויכניסו בו ספרי תורה מעוטרים עטרות כסף וזהב, וכל תכשיטי קדושה, כיד המלך.

ועובד הוא בן-אורי במין התעוררות שלא היתה בו מעולם. בשום מדינה בשום עיר ובשום עבודה שעבד מעולם לא הרגיש עוד מעין זה שהוא מרגיש כאן במקום שנגלתה השכינה וגלתה ממנו, בעוה"ר... והמלאכה נגמרה!

עומד הוא בן-אורי כלפי הארון ומסתכל בפעל ידיו. כלום ארון הוא זה? והרי לב הוא, נשמה הוא. נשמה גדולה מפרכסת בו. ונשמה זו הרי שלו הוא, של האומן בעצמו, שנמלה בידיו והמילה במעשי צעצועים. וכלום יבינו אחרים את זה?... יבינו או לא יבינו, דבר זה אינו נוגע אליו. הוא עשה את שלו כל מה שהיה בכחו ובחדרי לבו. תוך תוכה של נשמתו דלה והוציאו לעולם — והריהו עצמו עומד ככלי שנתרוקן...

עומד הוא ומסתכל בו ואינו נפרש הימנו. דומה הוא כאבר שנקרע מתוך גופו. נדמה לו כי בזה בא הקץ לחיי רוחו. נשמתו כבר מונחת היא בארון...

נתעצב בן-אורי בשעה זו, כאם המשיאה את בתה היקרה ומוציאה אותה לבית אחר ולעיר אחרת רחוקה רחוקה. נפשו עגמה עליו והתחיל בוכה שלא מדעת... רוצה הוא להתפלל, לשפוך שיחו לפני ה' — אבל תפלה נאה מזו שבארון אינו מוצא לפיו ואינו יכול לשאת על דל שפתיו...

ובלב עגום ונפש נכאה יצא לו בן-אורי לאויר העולם לשאוף רוח צח בנן שלא ראהו ולא שם לב אליו זה כבר — לחזק קצת את גופו.

והנה השמש שוקעת. פניו של רקיע מתלהטים, עננים באים ומלהבים ומתלהבים גם הם. היום פנה. פס אדם זה שבמערב הולך ומתמעט וענני רקיע מתרבים — והנה זה כוכבים מכצבצים ועולים.

גם נפשו שקעה, ועלו ובאו עליה עננים — אבל הכוכבים היכן הם?... מכצבצות מחשבות ועולות ואין כבחן למלאות את הלב שנתרוקן. אדרבה. באים הם כמו לנגף את הזיק האחרון שבמצפוניו — וקשה לו וצר לו וגעגועים גדולים לו... אלמלי היה יכול לפחות לראות איתה ריבה נאה, את דינה, ולשפך לפניו שיחו!

היא רק היא היתה יכולה להחיות נפשו ולהשיב עליו רוח שמחה כקדם. אבל היא כבר נתעלמה ממנו. זוכר היא שזה ימים אחדים שלא נראתה לו ועד כאן לא הרגיש אפילו בחסרונה...

נתרוקן העולם בפניו כמו שנתרוקן הלב בתוכו. ישב לו בן-אורי עד שנפלה עליו תרדמה, ובא המלאך הממונה על החלומות ברוב עניניו ומראה לו מאורות בשמים, שהם כעין אבוקה שנימלה מהן הפתילה. מלהטים רגע וכבים,

מתלהמים וכבים, מתלהמים וכבים ואין דבר שיעמיד אורם ויקימו לארך ימים... אנה בא, איפה נעלם אותו האור ואותו הלבב שכבה?

ובאותה השעה יצאה דינה מחדרה, כסות ליל על גופה. נכנסה לחדר מלאכתו של בן-אורי. מרגישה היא בקרבה צורך גדול לדבר אתו מה, ואינה יכולה להתנהג עוד אתו ברגז, ושלא לראותו כמו עד עכשיו. ימים הרבה שלא שמעה ממנו אף מלה אחת. והיא כמה מתאוה היא למראוהו, כמה נפשה לנגינתו, לבה יצא ויערג לפיו וגם לו לעצמו... באה ולא מצאתהו.

ויחידה היא נמצאת בחדר. רק ארון-הקדש לנוכח עיניה.

הנה עומד הוא זה אצל החלון הפתוח, ששם היה בן-אורי מתעסק בו לאורו של היום. נסתכלה דינה בארון-ונתמלאה עליו חמה גדולה. ארון זה, הוא שעשה פרוד ביניהם, הוא שהרחיקו מאתה והסיה דעתו מעליה!... ותוססים במוחה רעיונות ומתזמוזים וחוזרים ומבצבצים ולובשים צורה של כעס — ולבה עליה כמרקחה... בא השמן ומוג סם של נקמה לתוך לבה, ולוחש הוא לה ואומר: „בעל רבבך הוא זה“... ונכנסים הרעיונות לתוך ידיה והן מתפרשות מאליהן — ופתאום דחפו דחיפה גדולה בארון הקדש — וזה נטה ונפל בעד החלון הפתוח! — הוא נפל, ר"ל, אבל אף אבר אחד, אף חוליה אחת שבו לא נשתברה ולא נפתחה חלילה, ונשאר מוטל בין נצני הגנה שמאחורי החלון, ומטעי שושנים ופרחים מתנדנדים ואבלים עליו כמו על גבי קברו של מת...

חשכת הלילה פורשת עליו פרכת משי שחורה ורוקמת מקרני לבנה, המבצבצות מבין ספלשי העבים, קוים קוים של כסף — ודאי „מגן דוד“ היא מתכונה לעשות על פרכת הארון הנעלב.

ג.

על משכבה בלילה דינה שוכבת ולבה ער ומכה אותה מלקות הנפש בלי רחמים. אש של גיהנם יוצא מקרבה ושורפתה. גדולה רעתה וחטאתה מי ישאנה?... כובשת היא את פניה בכר מרוב כאב ובושה — ואינה יכולה לבכות. עומד חטאה לנגד עיניה כמלאך דומה, חרבו שלופה, וחורש הוא עליה רעה. מי יודע את אשר יעשה לה עוד? — אל מי תנוס לעזרה? אנה תברח, אנה תפנה? יראה היא, יראה ובושה אפילו מהגיון תפלה, ואיכה תשא עין למרום לבקש רחמים מאלהי הרחמים? עזובה היא, בודדה, גלמודה ונתונה בידי צר ואויב החורש עליה רעה גדולה שאינה יכולה גם לשער. קפצה דינה מעל סמתה, הדליקה נר במנורה — והנה הראי הגדול, התלוי על גבי קיר חדרה, לעיניה. ראי של אמה היה זה ולא נשאר בו כלום ממאור פניה היפות. ויודעת היא דינה שאם תעמוד כנגדו ויראה לה זה רק את פניה, פני חוטאה ופושעת: „אמא, אמא!“ מצעק לבה בקרבה, והיא משתוקקת לקרבת נפש אוהבת שתפול אליה ותשפוך מרי שיחה לפניה — ואינה מוצאת... אביה, היו ימים שהיה מגנף אותה ומנשק על מצחה ואף היא היתה מנשקת לו על פניו, על ידיו, כל אצבע ואצבע

לחוד. אז, אפשר, היה יכול להבין לה, לנחמה; אבל עכשיו, כבר נסתתמו פיותיהם זה לזה, כי לא נאה לבת גדולה לעשות מעשי קמנה... נזכרת היא בנשיקתו האחרונה של אביה, נשיקה זו היתה בשעה שבשר לה כי נתארשה למזל טוב... ומזל זה, תחלתו להבה, אש זרה, וסופו — עשן שחור מחניק ומחשיך את עולמה לעולם...

דומם היא יושבת לפני החלון וראשה נופל על ידיה. ירושלים הרים סביב לה ומן ההרים רוח של גן עדן מנשב בלילה, בא הרוח ומנשב לתוך חדרה, מכבה את הנר כמפני החולה שיישן, מסתבך בשערותיה ומסלסל על קדקדה, וכמדומה שהוא נושא איזו נגינות — אפשר נגינותיו של בן-אורי הוא נושא?...

בן-אורי העלוב! בכל לילה ולילה בשעה שבני אדם ישנים הוא הולך ומחדבק בנשמתו של הלילה, על ההרים ישא רגליו ובין כוכבים יתעו עיניו. אומרים, שראו אותו פעם עולה בין הקברים על הר הזיתים, כי דורש הוא אל המתים... המתים — ינחו להם בשלום על משכבם — „היודך עפר היגיד אמתך?“ — החיים, החיים למה הם כלים ונפסדים באפס תקוה? על מה הם נקברים ונחנקים בשירתם?...

היכן הוא, היכן הוא בן-אורי עכשיו?

והוא, בין עצי הגן עדיין ישן לו האומן וחולם שם. חלום וכאבו חלום וצער העמוק. חולם הוא כנור שנתקו נימיו ופסקו מנגינותיו ופרחו למקום אחר ומופל הוא הכנור ככלי אין חפץ בו, בשעה שמנגינותיו מרפרפות בעולם ומבקשות ומבקשות — ואינן מוצאות להן מדור בשום לב ונשמה שבעולם... ובשעה זו נשמה אחת יש, נשמה קדושה ומהורה העורגת ומתאוה למנגינות אלו — אבל כלואה היא. ובית כלאה חוצץ על נשמה חביבה זו, שהוא, בן-אורי, כל כך מתאוה ומתגעגע אליה וקורא לה ומתפלל לה ברחמים רבים: „דינה, דינה, דינה!“...

ושם בחצר מוטל הארון. שר של לילה פרש כנפים של אפלולית, ואריות ונמרים שעל גבי הארון מתכסים בצלליו. לבנה זכה משמי רום יוצאת מבין עננים, ולבנה שניה לה מבצבצת מן הברכה הבהירה שבגן-הפרחים. ועומדות הן הלכנות הללו, זו כנגד זו, כשני נרות של שבת, והארון דומה הוא כאשה צעירה פורשת כפים, ותפלה חשאית בפיה; מתבישה היא עדיין להזכיר שם בעלה, אך שתי שדיה, אלו שני לוחות-הברית, מתרוממות ונשאות עם לבה אל אל בשמים בתחנונים: „רבנו של עולם! נשמה זו שנפחת בו, הוצאתיה מקרבנו, ועכשיו הרי הוא מוטל לפניך כגוף בלי נשמה. ושם דינה הצדקה, נשמה זו אוזלה ערטילאה — ולמה לא תמלא את גופו בנשמה זו? עד מתי תעננה הנפשות שבעולמך זו אל זו ושירת היכלך תהגה אך נכאים?“...

ובת קול יוצאת ועונה — — —

אך תשובתה נפסקה מפני קולותיהם של היהודים שבאו ברנה לקבל את ארון הקדש מחדרו של בעל המלאכה ולהביאו לבית הכנסת. וכשנכנסו לשם, ראו שמקומו פנוי — וארון אלקים איננו... נבהלו הכל ונתחלחלו והתחילו צועקים: הארון היכן נגנז?... והנה נראה להם הארון כשהוא נפול אחורי החלון ומוטל בחצר כמת...

האין זה אצבע אלהים?

התחילו הבריות מקנטרים עושהו. ריקא זה, וראי רשע הוא ולא היה כדאי שתהא מלאכת קדש נעשית על ידיו ועכשיו שנעשתה — מן השמים דחפיה... גם קללה נמרצת נתקלל האומן באותה שעה מפיהם של קנאים. והארון תחת אהבתם — שנאוהו. כמוכיר עון ראוהו, שבא רק לקטרג חלילה על קהלת יעקב...

דן הרב את הארון לגניזה. ומיד באו שני ערביים, נשאו את הארון והטילו אותו לקרן זוית אחת שבבית העצים — ויגון כבד כבש כל לב. בפחי נפש הלכו להם משם הביתה וראש להם חפוי.

כפאתי מזרח מתראים שולי ארגמן. הולך הארגמן ומתפשט ומתלהב. והריהו נוול כזרם פז בנפיהם החורורים של עבי לילה. וכשיצאה החמה בעוזה נתעוררו אנשי ירושלים ונזכרו באיזה חלום רע שענה את נפשם באותו הלילה...

נגנו הארון וערבה השמחה. נתעלם האומן ואיש לא ידע אנה בא.

ובבית הקצין שלטה הדאגה ורוח של אבילות שורה על הכל.

בעד החלון דינה נשקפה יומם ולילה. פניה חודו, ועיניה כאלו רוצות הן לבקש מה ומתבישות, דולה עיניה למרום ומיד היא משפילה אותן כחוטאת ופושעת. והקצין ר' אחיעזר דואג ונדכה. סימן רע הוא רואה במעשה זה. ובית הכנסת שבנה עדיין ריק הוא בלי ארון וספרי-תורה וכלי תפלה.

נודרו הגביר והומין ארון אחר תחת ארונו של בן-אורי, העמידו בביהכ"נ — ונראה רק כוכר לחרבן. בית זה, שירי בן-אורי ואומנתו בו, נראה בו ארון זה כזר שבא אל הקדש, והקדש מתאבל כנכלם ושותק בכשתו. באים שם לההפלל ומין מרה שחורה שורה על הצבור. נדמה שהתקרה וקירות הבית מרעיפים עצבות ר"ל. ומי שיראה ה' נגעה בלבו משתמט משם בחשאי ונכנס לאיזה מקדש מעט עני ודל לשפך שיחו לפני ה'.

ד.

והולכים הימים ובאים, עת הזמיר הגיעה, ימי החתונה קרבים ובאים, ובבית ר' אחיעזר רבה התכונה. לשים ואופים ומכשלים הכל לכבוד אותו היום הגדול שבו נכנסים לחופה כבוד הבחור העלוי המוסמך מר יחזקאל עם בת גילו הבתולה המהוללה הכלה מרת דינה, שתחיה.

והכל עומד מוכן לחופה — ומחכה לקראת בואו של החתן.

והנה רגלי מבשר על ההרים — שליח מיוחד בא ואגרת קצרה בידו: „והיו נכונים ליום השלישי בשבת“ והכל כאלו מזמינים את עצמם לשמוח בשמחה גדולה של מצוה, מעוררים זה את זה ואומרים: באים השלוחים ומרגלית יקרה זו שדלו מים התלמוד שבפולין אתם. וחתונה עתידה להיות שלא ראתה ירושלים כמותה מיום שהלכו בניה בגולה.

והנה זה בא! כל אנשי ירושלים קדמו פני החתן בכבוד גדול. בתפלים ובמחולות במצלתיים ובכנורות יצאו לקראתו — הכל שמחים ומשמחים ומרגישים, שהשמחה אינה אלא מן השפה ולחוץ...

גדולי ירושלים תוהים על קנקנו של הבחור — פה מפיך מרגליות, תארו כתאר המלך, עֲדִין הוא ומפונק — ואעפ"כ הכל מרגישים את עצמם במחיצתו כבשעת בקור שכיב מרע, ר"ל.

כל אחד ואחד מרגיש — אך לבא לפומא לא גליא ועושים את עצמם שמחים. הגיע יום החופה. הוליכו את הכלה, כמנהג, לקבל ברכה מפי הרב. רוצה הוא הרב להתחיל בברכותיו שרגיל הוא בהן ושגורות הן בפיו, והנה נתנה הכלה קולה בבכי והביה היה לחרדת אלקים. אך מיד נתגברה על עצמה ובקשה שיוציאו מאתם כל איש. צריכה היא לגלות להרב איזה דבר. יצאו כלם וסחה הכלה כל אותו הענין בדבר ארון הקדש לפני הרב, שהיא בעצמה בידיה ממש דחפה אותו. ספרה לו ולא העלימה ממנו דבר אפילו על עכירה זו שעברה על „ולא תתורו אחרי לבבכם"... נבהל ומשתומם עמד הרב ורעיונותיו וְחֹזֵן בְּאִשִּׁיהָ עליו התבלבלו. אח"כ נתגבר ונענה לה. והתחיל משום כבוד הכלה, ביום סליחה ומחילה שלה, לדבר על לבה דברי כבושין. אמר לה ששערי תשובה לא ננעלו, וביום זה ימחול לה הקב"ה כל חטאותיה. דבר אליה גם דברי מוסר והתעוררות, שהיא צריכה לדעת שבנות ישראל לא נתן להן לחזור אחרי לבן, אלא לעשות רצון אבותיהן ואח"כ רצון בעלן. וסיים לה בתנחומין שבנותיהם של ישראל אף על פי שריקניות הן, לכאורה, מן המצוה, ורק בג' זכו, אבל דבר גדול מסר להן השי"ת גדול בנים כשרים למקום. ותאר לה את גדר תורתו של המיועד להיות אישה כדי לחבבו עליה ולהמשיך לבה אחריו. וכדבר הארון אמר שאין צורך לגלות לאיש, מפני שהוא, הרב עצמו, ידאג שיחזור זה למקומו לביהכנ"ס — וה' הטוב יכפר בעדה.

ומיד לאחר שיצאה הכלה שלח הרב לומר להגביר שיכניס את ארונו של בן-אורי לביהכנ"ס.

אבל כשהלכו להביאו, בקשוהו ולא מצאוהו... נגנב או נגנז, או נתעלה למרום — מי יגיד ומי יאמר? — — —

היום פנה, השמש נסתלקה והלילה התחיל ממשמש וכא. נתקבצו כל גדולי ירושלים להיכלו של ר' אחיעזר לחוג את חתונת בתו. מוליכים חתן וכלה תחת החופה. אור זרוע מסביב. מוציאים המנגנים את כליהם ומשמיעים יחד בקול דברי שיר וזמר. אך אין בכחה של הזמרה להדחיק את העצבות מן הלב ולטהרו ולזככו. נדמה, כי היגון כבש לו מקום ביניהם ותחת החופה עומד הוא עמהם, ולא עוד אלא שהוא רוצה לקרוע את מסך החופה מעל ראשיהם...

יושבים הם הרכה בני אדם מסובים על שלחנו של הקצין ר' אחיעזר, ודומה

שהם נהנים מסעודת נשואין שהוא עושה. גרונם של תלמידי חכמים מתמלא מיני מעדנים ויין הרקח עם שירים ורננות. אבל עושים את זה כאלו הם שכורים לכך... יוצאים ברקודים של מצוה, כדי לשמח חתן וכלה; אבל צמד חמד זה, היגון מסתבך בהם ואינו זו מביניהם, עושה מחיצה ומרחקם זה מזה בזרוע.

ולא קרב זה אל זה כל הלילה, אפילו בשעה שהכניסו אותם לחדר מיוחד... כל אחד ואחד תפוש ואינו יכול לצאת מתוך הרהוריו ולהוציאם מתוך לבו. על כנפי נשרים מחשבותיהם נשואות למרחקי תבל. הוא, שתי עינים הנוקבות תהום לילה דולקות לפניו — מהרהר הוא באיזה פרדיל הרחוקה עכשיו ממנו מרחק רב וכמה ימים ונהרות מפרידים ביניהם... ודינה, רואה היא את אצבעותיו הדקות של בן-אורי, וקולו חותך כאזמל בנשמתה ומצלצל באזניה, ודמיונה מרחף אחריו, מבקש וחופש — אנה הלך, אנה פנה עלוב זה?...

בהפלה של שחרית עומד לו האכרך הצעיר, עטוף במלית ומעוטר בתפלין ואינו מבין מה הוא כאן? חתן הוא תוך שבעת ימי המשתה ואין מניחים אותו לבדו בכדי לשמרו מפני המזיקים; אבל הרי המזיקים, ר"ל, בתוך לבו הם, אינם בדילים הימנו אפילו לרגע. ודוקא בשעה שהוא רוצה לבנות את שמע ומסתיר את עיניו בידו כדי שיעלה לו להאריך ב"אחד", מבלי שיפגמו מחשבותיו באיזה דבר — והנה הוא רואה אותה, את פרדיל שנדחקה לתוך ידו ולנגד עיניו היא עומדת... ומכיון שצמצמה שכינתה במקום זה שוב אינה זהה משם עד שהוא חולץ את תפלו ומניח אותם בתיקם. תיק זה בא לתוך ידו ודמעות מתחילות מחנקות אותו בנרונו כאָבֶר רותח. שק של תפלין קטן זה נהחבב עליו מקדמת דנא. כמה יפות הן האותיות המשוזרות עליו מעשי ידיה של פרדיל להתפאר. ועכשיו בא אותו השק הגדול וכובש את קטן חביב זה ומעלימו מעיני הבריות... מעיני הבריות אבל לא מעיני עצמו!... נופל הוא את השק הקטן לתוך ידיו ומנשקו מנשיקות פיו בחשק נמרץ כאדם זה שלא נשק כבר את בנו הקטן ועכשיו הוא בא לסלק את חובו.

פרדיל, פרדיל, ריבה זו בת האלמנה העניה, הגרה בחצרם מה היא עושה? משתה ושמחה, והחתן דורש פלאי פלאות! שפתים ישק. מתרוטמים הלכבות והוא מעלה עליהם ענני פז, מעשי עבות של כתובים וגמרא, ספרי וספרא ותוספתא, זורק הוא ומפזר אבני חן מלא חפנים, מכזבו אוצרות חכמה ביד רחבה — אך פהאום נפסק קולו והוא נשאר עומד ומתמה ונבהל כאדם זה שבא לבקש רחמים על החולה לפני ארון הקדש ומצא אותו ריק...

מסתכל עליו אביו הרב ברגז ובדאגה ורואה בו מין זרות. מה חסר לו לבנו פה? הרי ברכת ה', הרי עשר וגדולה, הרי אשה נאה וצנועה, והרי דירה נאה כהיכל מלך — והיכן היא הרחבת הדעת שלו? אולם יחזקאל אינו מרגיש כלל בעיניו של

העמר. — החלק הספרותי המדעי

אבא. עינים אחרות מביטות לנגדו תמיד והן כל כך עצובות והוא עצמו שוקע ומוכע בתוכן — והריהו מוריד ראשו מתוך בושה...
מברכים שבע ברכות מושיבים חתן וכלה זה בצד זה, — גופותיהן סמוכים אך לכותיהם נתונים נתונים לאחרים.

ה.

ולעולם לא נתקרבו!

ימים הולכים, ימים באים. מתקבצים תלמידים לשמוע תורה מפי ר' יחזקאל. הישיבה מתמלאת למודי ה'. קול תורה הולך ומשתפך. וכשר' יחזקאל דורש — כעין זמר יוצא מפיו, וכל פשם, דרוש ורמו שפיו מפיך, מלאכים מלויים אותו ומאירים את פני אומרם באורה של תורה. אך פתאם הוא מתבגן ביגונו ודומה הוא באותה שעה כאשה זו המתאבלת על בעל נעוריה שמת, ונדמה לה פתאם שהוא הולך לקראתה בסבר פנים יפות, אך מיד היא נזכרת כי אבד, אבד לעד ולא ישוב...

ודינה גלמודה היא יושבת בחדרה. פעמים היא מתנבבת לשעה ובאה לזויה זו שהיה בן-אורי יושב שם ועוסק במלאכתו. וכי יפנה יום וצללי ערב באים, מחזירה היא על נגינותיו הערבות. ובמסתרים תבכה נפשה, תבכה ותשתפך בנגינות. אלו היתה אמה חיה לפניו שתשיח לה נגעי לבבה. בידדה היא, עניה, גלמודה ועלובה, עלובה יותר מכל אשה שבעולם...

עבר פעם ר' יחזקאל על מקום זה ושמע בהיסח הדעת קול יוצא מחדר ריקן זה. בקש לעמוד שם ולהקשיב, ומיד נזכר שספרו לו, כי קול זה אינו של בשר ודם, אלא אותם הרוחות שנבראו מהכל פיו של בן-אורי, בשעה שהיה יושב ומזמר ומזירות לעזאזל — מנשבות כאן בחדר ריקן זה ומנגנות, ושומר נפשו ירחק מכאן, ומאז כשהיה עליו לעבור מקום זה, היה מסתלק ופונה לצדדים לכל יקלמו אזניו חלילה מנגינותיהם של אלו....

בא הוא להתיחד בחדרו ומיד נזכר הוא בעירתו הקטנה, בהבתים הנמוכים: השמש נוטה לערוב. שורות שורות של בתים ועליהם רקיע של תכלת עושה נג גדול ורם לאין קצה. והרי אחורי בית הכנסת הישן ילדים קטנים מתגוללים שם על גבעת הדשא, ושמש רחמניה מחככת אותם, באה בין הילדים ומדברה היא אליהם בלשונות של אורה ואומרת: „ילדים חביבים! הרי אני משמיחה תחתכם את סדיני החם, פורשת אני עליכם שמלה של אורה, שימו עלי ראשיכם, ככה תשבו וינעם לכם! מעמו מעם אורה! דעו גם אתם מקצת חמימות". ולא עוד אלא שהיא נכנסת אל חדר אביו הרב במיני שעשועים ופיוסים עד שהיא מצהילה גם את הרב מקפדנותו, והרי הוא נותן שעה של חרות לבנו הקטן יחזקאל, שיצא לשחק... הוא יוצא ושם מן החלון פרדיל נשקפה, ראשה נמלא כתמי פז ובוהרורי-אל טובלים פניה...

גדול הוא ונהדר הערב שמש זה שבירושלים המכתיר את עיר הקדש בחומת אש

והרי אש, ויצא אז ר' יחזקאל לשוח בין ההרים. אך לפניו בין השמשות אחר — דל הוא וחור, ושם אברכים יוצאים מבית-המדרש לשוח בשדה, לשאוף רוח צח, עוסקים בשיחה נאה — ואף הוא ביניהם... ובמורד ההר פוסעים שם פסיעות קטנות בנות העירה היפות והנעימות, בתוך דשאים תהלכנה ובין שחקים ראשן שכן. פותחה אחת מהן בשיר, ונדמה לו קולה של פרדלי הוא:

אותו יִקְחוּ רְחוֹק רְחוֹק —

אוֹמְרִים: רַבָּה הִיא הַנְּדָנְיָה —

רוֹצֵה הוּא מֵר אָבִיו בְּכָה,

וְעָלָיו אֵין לָבוֹא בַּמְדָּנְיָה — — —

הוא שב אל היכל חותנו, ויותר שהוא רוצה להתעמק שם בעמקה של תורה, הוא שח בגעגועיו לפרדלי... פותח הוא גמרא מתחיל קורא, והנה בא סלסול קולו ומזכירו יום של קיץ יפה, שינה של שבת, והוא קורא את שעורו לפני אביו ויורע שפרדלי יושבת שם אחורי החלון ונדמה כי כל מלה היוצאת מפיו בשעת למודו הרי היא כעין ברכת שלום אליה, והרי היא מביאה פירות לפניו ולפני הרב שהכינה להם אמה המשרה אותם, מעת שנפטרה אמו ע"ה. והדוברבניות אדומות ופני שניהם, שלו ושל פרדיל, משתקפים ומשוטטים בכל אחת ואחת... נאכלות הדוברבניות המשיבות נפש, נפסק קולה של תורה — ופרדיל איננה...

ובאחד הימים שב שד"ר מארצות הגולה לעיה"ק ירושלים ומכתב בידו בשביל חתן הקצין המרומם. ובדרך אנב מודיע אותו אביו שבעזרת השם יתברך מצאה פרדיל את בן זוגה, בשעה טובה ומוצלחת, ויצאה לדור עם אמה בעיר אחרת, ועכשיו אשתו של השמש מבשלת לו ומפקחת על הבית, ועברה עם בעלה לגור בדירה זו שלהם בחצר — אותה הדירה שדרה בה פרדיל עם אמה כמה שנים...

מהפך הוא את המכתב לכל הצדדים ומסתכל עליו. קורא בו ישר והפוך ואינו רואה כלום. נתמשמשו האותיות ונשארו במקומם כתמים כתמים של דמעות. דמעות הללו מעיניו של מי יצאו? האם דמעותיה של פרדלי הן?

חס ושלום! צנועה זו מיום שנשאה לאחר ונעשתה אשת-איש שוב אין לה כל עסק עמו. פסקה השייכות ביניהם והרי היא כפותה לבעלה. לנגד עיניו אינו פרדיל שראשה עמוף מטפחת משי לבנה — פרדיל אשת איש...

וזנתו שלו היכן? לפעמים עוברת עליו אינו צעירה חנררת, עוברת חיש קל ומפנה פניה לעבר אחר — מי היא זאת? אבל כלום דרכו של ר' יחזקאל לשאול בנשים? והטפות הללו של דמעות שעל גבי המכתב פרות ורבות עליו. כלום דמעותיו הן? — והרי זה לו ימים מרובים שלא בכה. הלב יגון כבשו, נלחץ כאבו ודמעה לא יצאה.

חזרה — החלק הספרותי המדעי

חרבו, כהו העינים שהאירו בתורה. והישיבה הולכת ומתרוקנת מיום ליום — והוא אינו רואה... הכל רואים שנשמתו של ר' יחזקאל לקויה ר"ל.

ראה ר' אחיעזר שלא עלתה לו מאומה מכל עמלו. אין הברכה שרויה במעשי ידיו. גם הזיווג לא עלה יפה — בתו אינה כלל זו שהיתה, נכלמה ובושה היא מתרחקת מן הבריות, — והבין שאין זה זיווג כלל.

דומם עומד הזוג לפני הרב ועיניהם למטה — גט כריתות מוסר ר' יחזקאל לאשתו. וכשם שלא ראה אותה בשעת כניסתה כך אינו מביט בה בשעת גירושין. וכאשר לא שמעה היא את קולו בשעה שעמדו תחת החופה ואמר לה: „הרי את מקודשת“, כך אינה שומעת עכשיו דבריו היוצאים מפיו: „הרי את מגורשת“ — — — „מגרש את אשתו הראשונה, מזבח מוריד עליו דמעות“. אבל כאן הוריד המזבח דמעותיו קודם לכן, בשעה שקדשה לאשה... .

ובאותו היום יצא הגביר ר' אחיעזר עם בתו מירושלים. לא עלתה לו ישיבתו, לא עלו לו תקיניו. הוא יצא בכשת פנים וברוח נכאה. ההיכל נסגר, הישיבה נעזבה, וגם ביהב"נ נעזב, ומנן זה שהיה מתלקט עד עכשיו לכבודו של הגביר, שוב לא בא להתפלל לשם אפילו מנחה ראשונה... .

י.

ובאותו הלילה, בשעה שישב הרב ולמד, נתנמנם מתוך משנתו על גבי הגמרא. פתאם נתעורר ונתחלחל מאד. חזה בחלומו, כי מן השמים גזרו עליו לילך ולבקש המון נשמות תועות — ותפעם רוחו... .

בבקר היטיב הרב את חלומו וישב בתענית כל אותו היום. אבל גם בלילה השני חזה שוב כל אותו הדבר, ולא עוד אלא שנתוסף לזה מחזה איום ונורא: נדמה לו שרואה הוא את השכינה כביכול בדמות אשה יפה כשהיא מתעצפת שחורים ועדיה אין עליה, שנסתלקו הימנה כל הקשומים, עיניה זולגות דמעות והרי היא מנידה עליו ראש... .

נתעורר הרב מתוך עלופים ושוב היטיב את חלומו ושוב ישב בתענית עד הלילה, וכשפעם קצת וחזר ללמוד, מיד נפלה עליו תרדמה — והנה שערי שמים פתוחים לפניו. נתמלאו כל מדורי רקיע נשמות נשמות. יש מהן מרחפות בין ערפלי מהר ויש יושבות בקרן זווית ועבים שחורים כוכשים אותן. ישנן נשמות נוצצות מבין כוכבים, מיכלות בקוי ירח. ובתוך כל אלו נשמות עגונות ותוהות, הולכות ומגששות, הללו לבאן והללו לבאן, כחוזרות על זיוגן ומורות עליו זו לזו באצבע מתוך עגמת נפש גדולה... . ופתאם מרגיש הרב אש צרבת בפניו — שתי עינים ננעצו בו, אש אוכלת אש... . בן-אורי עומד לפניו, מסתכל בו וקולו קורח את לבו:

„מדוע גרשתני מהסתפח בנחלת ה'?“

וקולו מוסיף והולך:

„העבודה איני מניחך עד שתחזיר אותי ואת ארוני למקומנו, לירושלם בית זבולי“...
נתעורר הרב מתוך צער הרבה וידע כי דבר הוא. נמל ידיו, נתעמף בכגדיו ולקח
מקלו, ותרמיל שם על שכמו ומעל מפתן הבית קרא לרבנית:
— בתי, אל תבקשיני, חובת גלות נתחייבתי לתיקון עגנות...
נשק את המזוזה ומיד חמק ועבר.
בקשוהו ולא מצאוהו...

ואומרים שעדיין הוא תועה!

פעם שב שד"ר אחד זקן מתפוצות הגולה וספר שבעיניו ממש ראה אותו, את
הרב. כיצד? פעם אחת נתאחר השד"ר בלילה באיזה מקום קדוש שבלומא ונתנמנם
מתוך משנתו. פתאם שמע צעקה גדולה, וכשנפקחו עיניו ראה והנה אותו הרב עומד
על גבי בחור אחד ומושכו. נתחלחל השד"ר והוציא צעקה? „רבי אתה כאן?“ עוד לא
הספיק לסימה והרב נתעלם. מיד הודה לו הבחור מתוך פחד על פשעו. כי עכשיו
נשעה שאין בני אדם מצויים בבית המדרש נמשך בציור של „מורח“: „מורח זה“ — העיד
השד"ר — היה באמת מעשי ידים להתפאר — ובשעה שנשתקע אותו הבחור בציורו
זה — והנה פתאם עמד לפניו ישיש אחד והתחיל מושכו ולוחש באזניו: „בא, בא
ונעלה ירושלימה!“...

ומאז התחילו רבים מספרים כי סובב הולך הוא הרב בעולם התוהו, ר"ל.
והרבה שדרי"ם מעידים שבעצמם ראו אותו. והיו רגילים לספר עליו כמה וכמה מעשיות
נוראות ונפלאות. ר' נסים, ז"ל, מי שהיה משולח מכולל הו"ד וסבב כמה שנים במדינת
„פייטשלאנד“ היה אומר: „העבודה! שבעיני ראיתיו כשהוא שם בים הגדול על
פאמשיילע אדומה והוא נושא תינוק בחיקו... ואעפ"י שאוהה השעה בין השמשות
היתה יכול אני להשבע בנקימת חפץ שראיתיו, שהוא — הוא, ולא אחר. אך התינוק
אינו יודע מי הוא“...

וכעת יאמר, שסובב הולך הוא אותו זקן בארץ הקדושה גופא. הגדולים מפקפקים
בדבר, ויש גם מלגלגים. אבל תינוקות של בית רבן אומרים שלפעמים פוגש בהם זקן
אחד בעקביו, מתקרב להם ומציץ לתוך עיניהם והולך לו...
ומי שיודע אותו המעשה, שספרנו לעיל, אומר: זקן זה אינו אלא אותו הרב...
ולאלקים פתרונים.

ש"י עגנון.